

Sivil Toplum

Özgür İnsan Kardeşçe Yaşam

Herkes için

CHP

I. Cumhuriyet Halk Partisi ve Sivil Toplum

CHP.org.tr

CHP Bilim, Yönetim ve Kültür Platformu

CHP BYKP Çalışmaları No: 2
Mart 2011

Sivil Toplum Felsefemiz

Sivil toplum, özel yaşam dünyası ile devlet arasında bulunan geniş bir toplumsal örgütlenme ve ilişkiler alanıdır. İki temel unsur bu geniş alanın dışında kalmaktadır. Bunlardan birincisi aile, akrabalık ve komşuluğu kapsayan özel yaşam dünyasıdır. İkincisi ise devlet ve devlet kurumlarıdır. Diğer bir deyişle, sivil toplum, özel yaşam dünyası ile devlet arasında yer alan tüm toplumsal birliklikleri içerir.

Sivil toplumun merkezinde özgür insan vardır. Sivil toplum, özgür bireylerin kendi özgür iradeleriyle kurdukları toplumsal birlikliklerden oluşur. Örgütlü bir toplumun yaşatılması ve güçlendirilmesi CHP'nin en önde gelen siyasi hedeflerindedir. CHP kendisini bir zümrenin, ırka dayalı bir aidiyetin veya yerleşik iktidar güçlerinin değil örgütlü sivil toplumun partisi olarak görür.

Sosyal demokrat bir parti olarak CHP'nin sivil toplum alanındaki en önemli müttefikleri sendikalar ve kooperatiflerdir. Sosyal demokrasi için öncelikli konumu olan sendikalar ve kooperatifler özel önemleri gereği bu raporun çerçevesinde yer almamakta, kapsamlı olarak ayrı çalışmalarda incelenmektedir. Benzer şekilde, ekonomi ve sanayi politikasının oluşturulmasında özel konumu bulunan odalar ve borsalar gibi kuruluşlar, ekonomi alanındaki çalışmalar kapsamında değerlendirilecektir.

1. Özgür İnsan Merkezli Sivil Toplum

Çağdaş sosyal demokrasinin evrensel ilkelerini savunan CHP'nin sivil toplum anlayışı, özgür insan kavramına dayanır. Sivil toplumun olmazsa olmaz koşulu bireylerin gönüllü katılımıdır. Sivil toplum faaliyetlerine katılım, bireylerin hür iradelerine dayanmalıdır. Bu kuruluşlara üye olmak veya üyelikten ayrılmak tamamen bireyin tercihine bağlı olmalıdır.

İnsanın özgür olabilmesi üç önemli koşula bağlıdır

- Bir toplumda temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması baskıcı devlet uygulamalarına son verilmesini gerektirir. Bunun için özgürlükçü demokrasinin tam olarak hayata geçirilmesi zorunludur. CHP, ülkemizde özgürlükçü demokrasinin en önde gelen savunucusudur.
- İkinci olarak, insanı itaate ve bağımlılığa zorlayan cemaat ve çevre baskısına son verilmelidir. Bir ülkede bireyin özgürlüklerinin kısıtlanması, devletten olduğu kadar toplumdan da kaynaklanabilir.
- Üçüncüsü, özgür insan, ekonomik bağımsızlığa ve toplumsal güvenceye kavuşmuş insandır. CHP, insanın özgürlüğünün, onları dizginlenmiş piyasanın insafına terk etmeyen, güçlü bir sosyal devlet tarafından gerçekleştirilebileceğini öngörür. Çünkü somut özgürlüklerin hayata geçirilmesi ancak sosyal hakların sağlanmasıyla mümkün olur. Sosyal adalet daha fazla özgürlük demektir.

Sivil toplum, insanın özgürlüğünü engelleyen her türlü baskıya karşı mücadelenin yürütüleceği ve özgür insan idealine ulaşılabilecek alandır.

CHP'nin sivil toplum anlayışı:

- **Devlet güdümünde değildir.** Sivil toplum kuruluşlarını devlet tarafından yönlendirilen bağımlı ortaklar olarak görmez.
- **Baskıcı cemaat merkezli değildir.** İnsanın insana boyun eğmesi anlayışını reddeder. Özellikle kadınlar ve gençlerin özgürlüğünü kısıtlayan çevre ve cemaat baskısına karşı çıkar.
- **Neo-liberal dogma merkezli değildir.** İnsanların siyasi, toplumsal ve kültürel kaynaklara erişimlerini piyasadaki kazançlarıyla sınırlandıran anlayışı reddeder. Çünkü eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerden yeterince yararlanamayan bireyler özgür yurttaş olamazlar.

2. Devletin Uzantısı Olmayan Özerk Sivil Toplum

CHP, sivil toplum kuruluşlarının özerkliğinin korunmasına büyük önem verir. Sivil toplum, devletin ve baskıcı cemaatlerin güdümü dışında gelişebilmelidir. Bu kuruluşlar, her koşulda özerk ve eleştirel niteliklerini koruyabilmelidirler. Çünkü yeni görüşler, yaklaşımlar ve çözümler üretebilmek için devlete ve siyasi partilere karşı eleştirel bir mesafenin bulunması şarttır.

Sivil toplumun özerkliği ancak özgürlükçü anayasal ve yasal güvencelerle sağlanır. CHP, sivil toplum örgütlerinin iktidarlara karşı özerkliğini koruyan hukuki güvencelerin sağlanmasını savunur. Devleti merkeze alan bir yapıdan toplumu merkeze alan bir yapıya geçişin yegâne yolu budur.

Çağdaş ve demokratik bir toplumun varolabilmesi için sivil toplum kuruluşlarının;

- Yasalar dışında hiçbir kısıtlama ve gözetleme olmadan etkinliklerini yürütebilmesi,
- Keyfi ve caydırıcı mali ve hukuki denetimlere maruz bırakılmaması,
- Alternatif ifade, katılım ve paylaşım modellerine müdahale edilmemesi gerekir.

Sivil toplum kuruluşları elbette siyaseti etkiler; etkilemelidir. Hatta siyasi partileri destekleyici rol oynayabilirler. Onlara yön verebilir, çoğulcu bir toplumda baskı grupları olarak hareket edebilirler. Fakat siyasi partilerin yerini alamaz, onların görevlerini üstlenemezler.

Partizanlaşan veya siyasi iktidarların güdümü altına giren sivil toplum kuruluşları;

- Eleştirel ve yapıcı konumlarını yitirirler,
- Aslı görevleri ile kendilerine dayatılan konumlar arasında bocalarlar,
- Toplumda otoriter değer ve ilişkilerin yaygınlaşmasına yol açarlar,
- İktidarın toplum tarafından denetlendiği bir özgürlük alanı olmaktan çıkar, iktidarın toplumu denetlediği bir baskı aracı haline gelirler.

CHP, partizanlaşan yandaş sivil toplum kuruluşlarına karşı özerkliğini koruyan sivil toplum anlayışını savunur. Partimiz kayırmacı ve dışlayıcı devlet-sivil toplum ilişkisi anlayışını reddeder.

3. Sivil Toplum Demokrasinin Fidanlığıdır

CHP, çoğulcu ve katılımcı demokrasiyi savunur. Bu sistemin geliştirilmesinde sivil toplum kuruluşları yaşamsal önem taşır. CHP, bu örgütlerin siyasi karar alma süreçlerine katılımını destekler. Halk, ancak örgütlü toplumlarda siyasete etkin olarak katılabilir.

Sivil toplum kuruluşları demokrasi ve yurttaşlık kültürünün yerleşmesine katkıda bulunur. İnsan haklarına saygılı bireyler yetişmesini sağlar. Sivil toplum, katılımcılığın ve çoğulculuğun okuludur, demokrasinin fidanlığıdır.

Sivil toplum kuruluşları;

- Yurttaşlara hoşgörü ve karşılıklı saygı gibi erdemleri aşılar,
- Önyargıların ve nefret söylemlerinin giderilmesine katkıda bulunur,
- Uzlaşmacı bir iletişim kültürünün oluşmasını teşvik eder,
- Toplumdaki kutuplaşmaların müzakere yolu ile çözülmesini sağlar.

Bu işlevleri sadece, iç işleyişleri demokratik olan sivil toplum kuruluşları yerine getirebilir. Sosyal demokrasi ayrımcı, dışlayıcı, baskıcı, cinsiyetçi ve ataerkil bir örgütlenme anlayışını reddeder. Çağdaş sivil toplum kuruluşlarının üyeleri eşit ve özgür bireyler olmalıdır.

Sivil toplum, siyasi iktidarların otoriter eğilimlerine demokratik yoldan karşı çıkmanın en etkili aracıdır. CHP, siyasi iktidarların toplum üzerinde bir güç tekeli oluşturma ve kendilerini toplumun tek temsilcisi gibi sunma teşebbüslerini reddeder. CHP, demokrasinin korunması ve geliştirilmesi için gücünü örgütlü sivil toplumdan alır.

4. Sivil Toplum Sosyal Dayanışmanın Okuludur

CHP, dizginlenmemiş piyasaların bireyleri bencilleştiren, yalnızlaştıran ve kimliksizleştiren anlayışına karşı toplumsal dayanışmayı savunur. İnsanları sadece maddi ihtiyaçları olan bireyler olarak görmez. Duygusal ve manevi ihtiyaçlarını da göz önünde tutar. Sosyal devlet, kardeşliğe yatırımdır. Sosyal demokratların kardeşlik anlayışının temelinde duygudaşlık vardır. Çünkü duygudaşlık topluluk ruhunu canlandırır. Yurttaşların birbirlerinin sorunlarına duyarlı olmalarını ve birbirlerine destek olmalarını sağlar.

Sivil toplum kuruluşları, insancıl duyarlılığın ve dayanışmanın beşiğidir. Yurttaşların dayanışma kültürü edineceği temel eğitim kurumlarıdır. Sosyal yurttaşlık değerleri ve ilişkileri, sivil toplum kuruluşlarında öğrenilir. Sosyal demokrasinin öngördüğü sınıfsal dayanışma ve toplumsal ittifaklar, sivil toplum alanında oluşur. Emekçiler, dışlanmışlar ve mağdurlarla dayanışma kültürü yerleşmeden yoksullukla mücadele edilemez. Yoksulluğu ortadan kaldıracak olan, sosyal devlet çatısı altında gelişecek yurttaş dayanışmasıdır. Toplumsal gelişme ve bütünleşme ancak bu yolla sağlanır.

5. Sivil Toplum İnsani Gelişim ve Kalkınmanın İtici Gücüdür

Sivil toplum, insani gelişme ve kalkınmanın temelidir. Bilgi toplumu ve bilgi ekonomisi ancak güçlü bir sivil toplumla gelişebilir. Çünkü sivil toplum;

- Bireylerin kendini gerçekleştirebileceği bir ortam sağlar,
- Karşılıklı güven ve anlayışı besler, birlikte iş yapma kapasitesini artırır,
- Kültürel sermayeyi ve birlikte öğrenme yeteneklerini geliştirir,
- Devletin ve piyasa dinamiklerinin dışında bir gönüllü sektörün oluşumunu sağlar,
- Eğitsel ve teknolojik birikimi geliştirerek, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunur.

Sosyal demokrat bir hareketin gereksinim duyduğu siyasi görüşler ve sosyal projeler ancak canlı ve katılımcı bir sivil toplum alanı içinde üretilebilir. Etkin ve etkili bir sivil toplum, sosyal demokrat partilerin insan gücü ve fikir olarak sürekli beslenmesini sağlayacaktır.

II. Türkiye’de Sivil Toplum

Bir Durum Değerlendirmesi

I. Türkiye’de Sivil Toplum

Demokratik kitle örgütleri, gönüllü kuruluşlar ya da üçüncü sektör olarak adlandırılan sivil toplum kuruluşları, dernek, vakıf, birlik, kooperatif, oda, sendika ve merkez gibi adlarla faaliyet göstermektedir.

Aşağıda istatistikleri sunulan bu kuruluşların yanı sıra yeni toplumsal hareketler de günümüzde sivil toplumun önemli bir parçası haline gelmiştir. Sayısal olarak ölçülemeyen bu hareketlerde lider, merkez ve örgüt her zaman belirgin olmasa da geniş kitleler kadın, barış ve çevre gibi konular etrafında bir araya gelmektedir. Bu hareketler, toplumsal ve siyasi yaşamda etkili, ağırlıklı ve belirleyici olabilmektedir.

Kuruluş istatistikleri: 2010 itibariyle Türkiye’de 86.324 dernek, 4.494 vakıf, 96 işçi sendikası, 54 kamu işçileri sendikası, 4.794 oda ve 58.090 kooperatif olmak üzere toplam 153.852 kuruluş bulunmaktadır. Dernek sayısı 2000 yılında 60.931 iken % 42 artarak 2010 yılında 86.324’e ulaşmıştır.

Üyeler: Türkiye’de 6.151.565’i erkek, 1.178.619’u kadın olmak üzere toplam 7.330.184 dernek üyesi mevcuttur. Dernek üye sayısının nüfusa oranı ülkemizde % 10,1 gibi düşük bir düzeydedir. Kadın dernek üye sayısı erkek dernek üye sayısının beşte biridir. Erkek dernek üyelerinin nüfusa oranı % 8,47 iken kadın dernek üyelerinin nüfusa oranı yalnızca % 1,62’dir.

Faaliyet Alanları: Türkiye’de hâlihazırda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının % 90’ı dernek, diğerleri ise vakıf ve meslek örgütü statüsündedir. Meslek örgütleri ve sendikaların yanı sıra sivil toplum örgütlerinin aktif olarak faaliyet gösterdikleri alanlar şöyledir: Dini hizmetler (15.336), spor (14.779), yardımlaşma (14.569), kalkınma (9.832), mesleki dayanışma (8.570), toplumsal hayat (5.613), dostluk (4.159), kültür (3.535), sağlık (1.947), imar (1.425), çevre (1.508), sosyal etkinlik (965), sivil haklar (811), gençlik (659), hayır işleri (555), THK (500), ADD (465), öğrenci (283) ve uluslararası etkileşim (76).

Faaliyet Tipleri: Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin başlıca faaliyet tipleri de şöyle özetlenebilir: Farkındalık yaratma, kampanya düzenleme, araştırma, yayın (kitap, rapor, broşür) yapma, dokümantasyon, bilinç artırma faaliyetlerinde bulunma, maddi yardım amaçlı faaliyetler, basın açıklamaları, burs ve ödül verme, danışmanlık ve yasal yardım, proje geliştirme ve uygulama faaliyetleri, seminer, toplantı, konferans düzenleme, eğitim programları geliştirme ve düzenleme.

Hedef Kitleler: Derneklerin hedeflediği kitleler farklılık göstermektedir. Derneklerin % 50,9'u tüm yurttaşları hedef alırken, % 18,1'i gençleri, % 7,4'ü hemşehrileri, % 6'sı mesleki grupları, % 4,8'i çocukları, % 1,4'ü mezunları, 1,4'ü engellileri, % 1,2'si doğal hayatı, % 1'i kurum mensuplarını, % 1'i yok-sulları, % 0,5'i kadınları, % 0,5'i hastaları ve % 0,3'ü yaşlıları hedeflemektedir.

Lokaller: Derneklerin bir diğer önemli etkinliği ise lokalleri aracılığıyla kentlerin sosyal yaşamına yaptıkları olumlu katkıdır. Ülkemizde 5.567 dernek lokali faaliyet göstermektedir. Lokallerin % 56'sı Marmara Bölgesi'nde yer alırken, yalnızca % 2,8'i Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri'nde yer almaktadır.

Bölgesel Dağılım: Derneklerin bölgelere göre dağılımında büyük eşitsizlik göze çarpmaktadır. Derneklerin % 35,4'ü Marmara Bölgesi'nde ve % 18,8'i İç Anadolu Bölgesi'nde yer alırken, yalnızca % 5'i Doğu Anadolu Bölgesi'nde ve % 4,5'i Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır.

Teknolojik Altyapı: Benzer bir eşitsizlik bilgisayarı olan derneklerin bölgelere göre dağılımda da görülmektedir. Marmara Bölgesi'ndeki derneklerin % 42,43'ünde bilgisayar bulunurken, bu oran Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde % 4,04, Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise % 2,96'dır. Ülkemizde İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın e-dernek sistemini kullanan derneklerin sayısı 2006 yılında yalnızca 3.866 iken (% 5) bu sayı 2010 yılında 44.569'a (% 51) ulaşmıştır. Dolayısıyla, bilgisayar ve internet bağlantısı yokluğu, e-dernek sisteminin getirdiği büyük kolaylıklar düşünüldüğünde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki dernekler için önemli bir sorun oluşturmaktadır.

Türkiye'de ve Dünyada Gönüllülük: Faal sivil toplum kuruluşlarının sayısı, gönüllülerin yaptığı işin değeri ve gönüllülerin yetişkin nüfustaki oranı açılarından Türkiye dünyanın çok gerisindedir. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'nde 1,5 milyon, İngiltere'de 870.000, Fransa'da 800.000, Almanya'da ise 600.000 faal sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Buna ek olarak gönüllülerin yaptığı işin değeri Amerika Birleşik Devletleri'nde 109 milyar dolar, Almanya'da 49 milyar dolar, Fransa'da ise 42 milyar dardır. Gönüllülerin yetişkin nüfustaki oranı Norveç'te % 52, İngiltere'de % 30, İsveç'te ise % 28'e ulaşmaktadır.

Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin en önemli özelliklerinden biri, çok uzun süre faaliyetlerini gönüllülük esasında sürdürebilmiş olmalarıdır. Türkiye toplumsal talebe dayalı, toplumsal tabanı ve örgütlülüğü önemseyen bir yapı oluşturmayı komşu ülkelere göre daha iyi başarabilmiş bir ülkedir. Zaman içinde Türkiye'de sivil toplum kuruluşları proje esasında faaliyet yürütme yetkinliklerini de artırmışlardır.

2. Türkiye'de Sivil Toplumun Uluslararası Boyutları

Uluslararasılaşma, yerel ve ulusal sivil toplum kuruluşlarının dış dünya ile etkileşimlerini artırmıştır. Bu ilişkiler başta Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği (AB) olmak üzere uluslararası kuruluşlar, bazı ulusal hükümetler ve uluslararası sivil toplum örgütleri tarafından desteklenmektedir. Uluslararası alanda sıkça kullanılan çok paydaşlı iyi yönetim kavramı, devlet-sivil toplum ortaklığını ön plana çıkartmakta ve bu ortaklığı zorunlu koşul olarak görmektedir. Uluslararası kuruluşlar, eğitim faaliyetleri, maddi destek ve tavsiyeler yoluyla yerel sivil toplumu etkilemektedir. Uluslararası örgütler, dolaylı ve doğrudan hibeler yoluyla hem devlet kurumlarına hem de sivil toplum örgütlerine kaynak aktarmaktadır.

Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin özellikle son 15 yılda bu tür işbirliğine önem verdikleri görülmektedir. Zaman zaman eleştiri konusu olsa da, özellikle AB fon ve projelerinin sayılarındaki artış, yerel örgütleri uluslararası işbirliği ağlarına eklemiş ve altyapılarının güçlenmesini sağlamıştır.

Buna karşın, uluslararası maddi destek Türkiye'de ancak sınırlı bir sivil toplum kesiminde dönüştürücü etki yaratmıştır. Desteklerden her örgüt tipinin ve alanının eşit derecede yararlandığından bahsedilemez. Bu desteklerden yararlanmak için nitelikli personel, yabancı dil bilgisi, proje yazımı bilgisi, idari ve mali işler bilgisi gibi donanım ve beceriler gerekmektedir. Bu nitelikler ise daha çok büyük kentlerdeki sınırlı sayıda sivil toplum örgütünde bulunmaktadır.

3. İnternet Tabanlı Sivil Toplumun Gelişimi

İnternetin sağladığı olanaklarla oluşan sosyal medya ve iletişim ağları ülkemizde hızla yaygınlaşmaktadır. Sivil toplum kuruluşları internet üzerinden üye, fikir ve hizmet kapasitelerini geliştirmektedir. İnternet temelli sosyal ağlara girişin görece kolay ve ucuz olması, yasal ve bürokratik baskıların az olması katılımı kolaylaştırmaktadır. Bu sayede etkinlikler hızla kitleselleşmektedir. Özellikle gençlerin sanal ortamdaki sivil toplum etkinliklerine

katılımı artmaktadır. İnternetin yaygın kullanımıyla birlikte sivil toplum alanında üç tür yapısal değişiklik gerçekleşmektedir:

Özgürlüklerin genişlemesi: Yasal mevzuatın kısıtlayıcı ve caydırıcı yönleri İnternet üzerinden gerçekleştirilen örgütlenme biçimleriyle aşılabilmektedir.

Esneklik artışı: İnternet, yasal mevzuatın yavaşlatıcı ve bürokratikleştirici etkilerinin daha az hissedildiği bir örgütlenme olanağı ve mecra-sı sunmaktadır.

Kapasite artışı: Sivil toplum kuruluşlarının tanınırlığı ve etkinliklerinin görünürlüğü artmıştır. Örgüt içinde ve örgütler arasında haberleşme, bilgiye ulaşım ve bilginin paylaşımı daha hızlı ve düşük masraflı hale gelmiştir. Sosyal ağların genişlemesi sonucunda savunuculuk, farkındalık yaratma, eğitim ve hareketlenme faaliyetleri daha etkin yürütülebilmektedir. Diğer kuruluşlarla geniş kapsamlı işbirliği ve ortaklık olanakları güçlenmiştir. Yönetişim anlayışı çerçevesinde sivil toplumun görüşlerine başvurmak isteyen kamu görevlilerinin sivil toplumla çalışmaları, görüş ve uzmanlıklarından yararlanmaları kolaylaşmıştır. Ulaşırı bağlantı ve işbirlikleri artmış ve düşük bütçelerle sürdürülebilir kılınmıştır.

CHP gelişen teknolojik olanakların katılımcı ve çoğulcu demokrasiyi güçlendirmek için kullanılmasından memnuniyet duymaktadır. Partimiz, bu anlayış içinde, İnternet ortamının sansürden uzak tutulması için her türlü çabayı gösterecektir. CHP, İnternette ifade özgürlüğünü kısıtlayan kuralların gelişmiş insan hakları standartlarına çekilmeleri için gerekli düzenlemeleri yapacaktır. Gelişen teknolojik olanaklardan sivil toplum temsilcilerinin devletin karar alma süreçlerine en etkin biçimde dâhil edilmesi amacıyla azami oranda yararlanılacaktır. Teknolojik kaynaklara ulaşımı yeterli olmayan sivil toplum kuruluşlarına bu olanakların edindirilmesi için gerekli destekler temin edilecektir.

4. Hemşerilik Temelli Örgütlenmeler

Hemşerilik dernekleri Türkiye'deki sivil toplum dünyasında geniş bir yer kaplamaktadır. Hemşeri dayanışması, dostluk ve ahbaplık aracılığıyla manevi doyum ve psikolojik güvence arayışının bir parçasıdır. Bu derneklere üyelik, aynı zamanda kent ortamında tutunmanın ve geçim sağlamanın araçları olarak görülmektedir. Düğün, cenaze gibi günlerde hemşerileri bir

araya getirme, yoksul öğrencilere burs verme, yurt yaptıma, gece tertipleme, piknik düzenleme, bürokrasideki zorlukları aşmaya yardımcı olma ve iş dünyasında karşılıklı destek olma bu derneklerin yaygın faaliyetleri arasındadır. Son yıllarda kent, kasaba ve giderek köy kökenli hemşeri derneklerinin sayısında büyük bir artış olduğu görülmektedir. Partimiz, bu kuruluşların örgütlenme kültürüne ve sosyal dayanışmanın gelişimine yaptıkları katkıları önemsemektedir.

5. İnanç Temelli Örgütlenmeler

Türkiye'deki sivil toplum dünyasının bir diğer önemli ögesi de din veya İnanç temelli ilişki ağları ve kuruluşlardır. Bu kuruluşları işleyiş ve amaçları bakımından tek ve türdeş bir olgu gibi değerlendirmek doğru olmaz. Din ve İnanç temelli kuruluşların bir bölümü faaliyetlerini tamamen çağdaş ve demokratik sivil toplum kuruluşları gibi sürdürmektedir.

Din ve İnanç temelli kuruluşlar, başta toplumsal dayanışmayı geliştirme olmak üzere bireylerin yalnızlaşmasını önleyen ve manevi doyuma ulaşmalarını sağlayan önemli faaliyetler yürütmektedir. Bu kuruluşların bazıları vatandaşlarımızın dini ibadetlerini yapabilecekleri yerlerin imarı ve korunması gibi amaçlara hizmet etmektedir.

Bununla birlikte, bazı din ve İnanç temelli sivil toplum kuruluşlarının uzun dönemde demokrasi ve sağlıklı bir sivil toplumun geliştirilmesi hedefi ile bağdaşmayan yönleri bulunduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Özellikle son yirmi yılda, bu kuruluşların bazıları sivil toplumun aslı amaçlarından uzaklaşmıştır. Bunlara örnek olarak, bazı kuruluşların hükümetlerin uzantısı haline gelmesini, içine hükümetleri de alan yolsuzluklara bulaşmalarını veya tamamen kâr amaçlı faaliyetlere odaklanmalarını gösterebiliriz.

Bu kuruluşlar aynı zamanda katı hiyerarşik iç yapılar oluşturmakta ve böylece otoriter değerlerin yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Bazı kuruluşlar ise kendilerine yakın görmedikleri toplum kesimleri hakkında kuvvetli önyargılar aşılamaktadırlar. Ataerkil değerlerin ön plana çıkartılarak kadınların arka planda tutulması yine bazı örgütlerde karşılaştığımız önemli bir sorundur. Oysa sosyal demokrat anlayışın vazgeçilmez koşulu, özgür ve bağımsız bireylerin gönüllü katılımı temelinde şekillenen sivil toplumdur.

CHP, İnanç kültürü ve bağımlılık ilişkileri yaratarak mensuplarına özel çıkar sağlayan anlayışı reddeder.

6. AKP Gölgesinde Sivil Toplum

Türkiye’de sivil toplumun zaten sınırlı olan özerkliği, AKP iktidarının baskıcı politikaları nedeniyle hızla erozyona uğramaktadır. Bürokraside, yerel yönetimlerde, medya ve iş dünyasında muhaliflerini sindirmeye çalışan AKP iktidarı, sivil toplum alanını da kendisine biat etmeye zorlamaktadır. AKP’nin tekelselci zihniyeti, farklı toplum tasarımı sahine sahip olan sivil toplum örgütlerini, yoğun yaftalama politikaları ile kamuoyu nezdinde itibarsızlaştırmaya çalışmaktadır. AKP iktidarı, her türlü yıldırma ve taciz taktiğiyle bu kuruluşları çalışamaz hale getirmeyi amaçlamaktadır. Sivil toplum kuruluşları AKP’nin güdümüne girmek ya da “bertaraf olmak” ikilemi ile karşı karşıya bırakılmaktadırlar.

Hükümet güdümünde hareket eden bazı sivil toplum kuruluşları devlet olanaklarını kullanarak kâr, hatta rant amaçlı yapılar haline gelmiştir. Bu kuruluşlar haksız rekabet ve taraflı korumacılık sayesinde mali kaynak, üye sayısı ve medyada görünürlük açısından hızla büyümektedir. Bu kuruluşların düzenli denetlenmemesi bir yana, aleyhlerindeki yolsuzluk iddiaları örtbas edilmektedir. Benzer şekilde, iktidara yakın sivil toplum kuruluşlarının bazıları maceraperest dış politika alanına çekilerek barışçı kamu diplomasisinin önüne geçirilmektedir.

Bu olumsuz koşullar altında;

- Alternatif bilgi kaynakları hızla tekseleşmektedir. Yoğun maddi destekle öne çıkarılan yandaş düşünce kuruluşları, muhalif görüşleri marjinalleştirilen ve seslerini kısyan bir güce erişmiştir.
- Emek dünyasının en önemli kuruluşları olan işçi ve memur sendikaları, iktidara yakın olan ve olmayan sendikalar olarak ayrıştırılmaktadır. AKP iktidarı, kendisine itaatkâr sendikalar yaratmaya çalışmaktadır. TEKEL direnişinde görüldüğü gibi, emek demokrasisi, yoğun karalama ve yıldırma politikası ile karşı karşıya bırakılmıştır.
- Bağımsız sivil toplum kuruluşları gayri-hukuki baskılara maruz kalmaktadırlar. Muhalif sivil toplum kuruluşlarının alternatif paylaşım ağları kurmalarının önüne geçilmektedir.

İktidara biat etmeyen sivil toplum kuruluşlarının maruz kaldıkları bu baskılara karşılık her alanda iktidara bağı alternatif toplumsal yapıların oluşturulması çabaları görülmektedir. Hükümet yanlısı birçok sivil toplum kuruluşu özerkliklerini tamamen yitirmiş ve bir hükümet kuruluşu haline dönüşmüşlerdir. Oysa son yirmi yılda siyasal İslamcı hareket kendini bir sivil toplum hareketi olarak sunmuş ve tanıtmıştır. Bu şekilde kendine demokrasi ve sivil toplum hareketi olarak yer edinmeye çalışmış ve faaliyetlerini bu yolla meşrulaştırma çabasına girmiştir. AKP iktidarının kendisini sivil toplumun temsilcisi gibi sunma çabası artık tüm inandırıcılığını yitirmiştir.

III. Daha Güçlü Sivil Toplum Daha Güçlü Demokrasi

Türkiye’de Sivil Toplum Alanının Sorunları

Bundan önceki bölümlerde yapılan değerlendirmelerin açıkça ortaya koyduğu üzere Türkiye’de sivil toplum birçok sorunla boğuşmak zorunda kalmaktadır. Ülkemizde sivil toplumun gücü ve olanakları, üyesi olmaya çalıştığımız AB ülkelerinin gerisinde kalmaktadır. Sivil toplumu katılımcı ve çoğulcu bir sosyal demokrasi hedefinin merkezine koyan CHP, Türkiye’de sivil toplumun sorunlarının giderilmesi için kararlılıkla çalışacaktır. Sivil toplum dünyasının öncelikle üzerinde durulması gereken sorunları bu bölümde özetlenmiştir.

1. Güçlü Devlet, Zayıf Sivil Toplum Anlayışı

Türkiye’de devlet-sivil toplum ilişkileri “güçlü devlet, zayıf sivil toplum” anlayışının vesayeti altındadır. Devlet çoğu yerde sivil toplum kuruluşlarına devletin ve ulusun çıkarlarına zarar verir endişesiyle bakmıştır. Sivil topluma şüpheye yaklaşan anlayışın izlerine hem mevzuatta hem de uygulamada sıkça rastlanmaktadır. Devletçi ve merkezîyetçi uygulamalara karşı çıkacağı iddiası ile ortaya çıkan AKP iktidarı da tam tersi politikalar geliştirmiştir. Hatta baskıcı geleneği daha da sertleştirerek devam ettirmiştir. Devletin birçok kademesindeki karar vericilere egemen olan bu baskıcı tutum, Türkiye’de sivil toplumun güçlendirilmesinin önündeki en önemli engellerdendir.

İktidarlar, özellikle de AKP’nin baskıcı politikaları örneğinde olduğu gibi, zaman zaman sivil topluma güvenmemenin ötesine geçmişler ve sivil toplum kuruluşlarını yandılaştırmaya çalışmışlardır. Bu anlayışın sonucu olarak sivil toplum örgütleri arasında devlet algısı olumsuzlaşmıştır. Devleti işbirliğine açık görmeyen örgütler, aynı zamanda devletin kendilerine yeterince kaynak sağlayamamasından da şikâyetçidir.

CHP, sivil toplumu baskı altına alan bu devletçi, merkezîyetçi ve denetimci geleneğin karşısında yer almaktadır.

2. Sivil Toplum Örgütleri Arasında İşbirliği Ağlarının Zayıf Olması

Ortak amaçları olan farklı sivil toplum örgütlerinin aralarındaki işbirliği ağlarının zayıf olması öncelikle göze çarpan bir olgudur. Ortak faaliyetler genellikle kişisel tanışıklıklara ve yakınlıklara bağlı olarak gerçekleşmektedir. Örgütlerarası iletişim ve etkileşim sınırlı kalmaktadır. Bu örgütleri bir araya getirebilecek ortak platformlar, çatı örgütleri ve girişimlerin eksikliği göze çarpmaktadır.

3. Maddi Kaynak Yetersizlikleri

Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerini gerçekleştirmede karşılaştığı en önemli engellerden biri de maddi kaynak yetersizliğidir. Üyelik aidatları dışında maddi kaynaklar, bağışlar, devlet kurumlarından alınan aynı ve/veya nakdi destekler ile uluslararası yardım ve desteklerden oluşmaktadır.

- Pek çok örgüt için ulusal bağış kaynakları sınırlı ve yetersizdir. Üyelik aidatları faaliyetleri sürdürme ve genişletme için yetersiz kalmaktadır.
- Genellikle yerel yönetimlerin sağladığı yardımların her örgüt tipi ve her faaliyet alanı için eşit dağılımı söz konusu olmamaktadır.
- Uluslararası maddi destekler proje süresi ile sınırlıdır. Proje tamamlandıktan sonra pek çok örgüt için sivil toplum faaliyetinin sürdürülebilirliği sektöre uğramaktadır.

4. Merkezde Güçlü, Taşrada Zayıf Sivil Toplum İkilemi ve Bölgesel Eşitsizlikler

Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının bölgelerarası dağılımı büyük bir eşitsizlik arz etmektedir.

- Derneklerin beşte ikisi Ankara, İstanbul, İzmir ve Bursa’da faaliyet göstermektedir. Bunların % 20,3’ü İstanbul, % 9,6’sı Ankara, % 5,5’i İzmir ve % 4’ü Bursa’dadır.
- Örgütlerin şubeleri yaygınlaşmış değildir.
- Taşrada bulunan örgütlerle merkezde bulunan örgütler arasında işbirliği ve etkileşim ya yoktur ya da az gelişmiştir.

5. Sivil Toplum ve Cinsiyet Eşitsizlikleri

Türkiye’deki sivil toplum kuruluşu üyesi kadınların sayısı erkek üyelerin ancak beşte biri oranındadır. Her tür eşitsizlik ve ayrımcılıkla mücadele etmesi beklenen sivil toplum kuruluşları içinde bu türden bir eşitsizlik olması kabul edilemez. Kadınları yönetimlerine ve etkinliklerine aktif olarak katan sivil toplum kuruluşlarının toplumsal erişimleri artmış ve diğer kurumlara göre çok daha büyük başarılar imza atmışlardır. CHP, sivil toplum içindeki cinsiyet eşitsizliklerini ülkemizde demokrasinin gelişimi için çok önemli bir yapısal sorun olarak görmektedir.

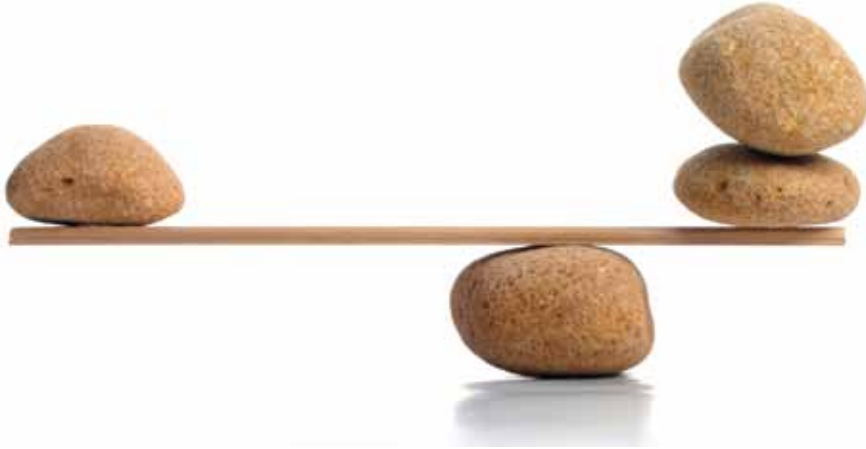
6. Görünürlük Sorunu

Türkiye’de sivil toplum faaliyetleri yeterince görünür değildir. Sivil toplum faaliyetlerinin ulusal medyadaki yansıması son derece sınırlı kalmaktadır.

Görünürlük eksikliği ise,

- Gelişmiş bir sivil toplum kültürünün yaygınlaşmasında;
- Sivil toplum örgütlerinin temsil işlevlerini yerine getirmelerinde;
- En önemlisi örgütlerin toplumsal tabanlarını oluşturabilmelerinde sorunlar yaratmaktadır.

Güçlü sivil toplum, varlığından haberdar olunan sivil toplumdur. Görsel ve yazılı medyada sivil toplum duyarlılığının artırılması hem görünürlük açısından, hem de kaynak geliştirme ve işbirliği açısından önemli olanaklar sunacaktır.

IV. Daha Güçlü Sivil Toplum için CHP'nin Çözüm Önerileri

I. Devletin ve Siyasetin Sivil Toplum Anlayışı Değişecek

CHP'nin hedefi, ülkemizdeki sivil toplum örgütlerini kısıtlayıcı, cezalandırıcı, dışlayıcı ve devlet güdümünde bir anlayıştan; sivil toplum örgütlerini destekleyici, güçlendirici ve kapsayıcı toplum merkezli bir anlayışa geçişi sağlamaktır. Devlet görevlilerinin sivil topluma yönelik algı ve uygulamalarının değiştirilmesi esastır. Demokrasinin güçlendirilmesi için devlet ve sivil toplum arasında yapıcı, tamamlayıcı ve destekleyici bir ilişki oluşturulmalıdır. Bunun için;

- Devlet, sivil toplum örgütlerini eşit paydaşlar olarak görmeli,
- Devlet ve sivil toplum arasında kurumsallaşmış, sürdürülebilir ve etkin bir ortak çalışma kültürü geliştirilmeli,
- Devlet ve sivil toplum paydaşlarını bir araya getiren platformlar çoğaltılmalıdır. Bu sayede her iki tarafın birbirini daha iyi anlamasının ve birbirleri hakkındaki olumsuz önyargılardan kurtulmasının önü açılmalıdır.

CHP iktidarında sivil toplum kendi alanlarına giren konularda karar mekanizmalarına, uygulama süreçlerine ve denetim faaliyetlerine dâhil edilecektir. Sivil toplum temsilcilerinin belde belediyesinden Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne kadar her kademede karar alma mekanizmalarına katılımları yasayla bir hak olarak tanınacaktır. Böylece sadece yandaş kuruluşların değil muhalif kuruluşların da seslerini duyurabilmelerinin önü açılacaktır. Hidroelektrik santraller gibi yurttaşların yaşamlarını köklü şekilde etkileyen projelerin hayata geçirilmesinde projeden etkilenecek yurttaşların etkin bir şekilde sürece dâhil edilmesi yasal bir zorunluluk haline getirilecektir.

Demokratik katılım mekanizmalarının kurulmasıyla demokrasi seçimden seçime oy kullanmanın ötesine götürülecek ve yurttaşların gündelik hayatına taşınacaktır. Sivil toplumun tüm resmi süreçlere katılımı kurumsallaştırılarak devlet görevlileri hesap verir hale getirilecektir. Bu adımlar CHP'nin katılımcı ve çoğulcu demokrasi anlayışının doğal bir sonucudur.

Tüm bu hedeflere ulaşmak ancak örgütlü toplum ile mümkün olacaktır. Bu hedef doğrultusunda sivil toplumu güçlendirmek için mevzuatı dönüştürmeye ve kurumsal destek sağlamaya yönelik politikalar hızla hayata geçirilecektir.

2. Mevzuatta Dönüşüm

Bürokratik engeller kalkacak: Dernekler Kanunu eşitlikçi ve özgürlükçü bir bakış açısıyla gözden geçirilerek sivil toplum kuruluşlarının örgütlenme özgürlüğünü kısıtlayan ve zorlaştıran tüm bürokratik engeller ortadan kaldırılacaktır. Buna paralel olarak, uygulayıcıların hizmet içi eğitimi yoluyla, uygulamada karşılaşılan sorunlar da giderilecektir.

Yardım toplamak kolaylaşacak: Yardım Toplama Kanunu'nda yapılacak değişikliklerle, sivil toplum örgütlerinin eşit ve şeffaf bir süreçte gönüllü katkılara daha kolay ulaşması sağlanacaktır.

Vergi avantajları artırılacak: Vergi mevzuatında sivil toplum kuruluşları lehine değişiklik ve iyileştirmeler yapılacaktır. Kamu Yararı ve Vergi Muafiyeti statüsü tanınması süreci daha eşitlikçi ve şeffaf yürütülecektir.

Ceza değil uyarı ile kanunlar uygulanacak: Dernekler Dairesi ceza keşen değil, derneklerin kanunlara uygun çalışmalarına yol gösteren bir niteliğe kavuşturulacak, ceza yerine uyarı yöntemi tercih edilecektir.

3. Kurumsal Destekler

Sosyal Sorumluluk Projeleri: Örgütlenme kültürünün güçlendirilmesi için sivil toplum eğitimi müfredata eklenecek, her öğrencinin sosyal sorumluluk projelerinde aktif olarak yer alması sağlanacaktır. Kurumsal sosyal sorumluluk projelerine gençlerin katılımını artırmak için gerekli destek ve kolaylıklar sağlanacaktır.

Sivil Toplum Merkezleri: Yerel yönetimler "Sivil Toplum Merkezleri" oluşturmaları için desteklenecektir. Bu merkezlerde, kısıtlı kaynaklara sahip ya da yeni kurulmuş sivil toplum kuruluşlarına ortak kullanım mekânları, ofis altyapı olanakları ve sekretarya desteği sağlanacaktır. Sivil Toplum Merkezleri'nin sivil toplumun görece az geliştiği bölgelerimizde kurulmasına öncelik verilecektir.

Daha çok ve daha şeffaf kamu kaynağı: Kamu yararına çalışan sivil toplum kuruluşlarının güçlü ve özerk mali yapıya kavuşturulması için kamu idaresi bütçesinden sağlanan destekler artırılacaktır. Kaynak aktarımı şeffaf, eşitlikçi ve liyakata dayalı bir anlayışla yürütülecektir. KÖYDES ve BELDES olanaklarının sivil toplum kuruluşlarına aktarımında gözlemlenen partizanca yaklaşım sona erdirilecektir. Kamu kaynaklarının aktarımında kadınların katılımını öne çıkaran kuruluşlara ve sivil toplumun görece az geliştiği bölgelerimizdeki kuruluşlara öncelik verilecektir.

Sivil Toplum Eşgüdüm Merkezi: Sivil Toplum Eşgüdüm Merkezi oluşturulacak ve sivil toplum kuruluşlarının talepleri doğrultusunda iletişim, paylaşım ve eşgüdüm faaliyetlerinde bulunacaktır. Bu merkezler aracılığıyla değişik sivil toplum örgütleri arasındaki bağlar güçlendirilecektir.

Proje hazırlama destekleri: Sivil toplum kuruluşlarının TÜBİTAK, AB Çerçeve Programları ve diğer ulusal ve uluslararası desteklerden en geniş ölçüde yararlanabilmesi, AR-GE faaliyetlerinin etkin bir parçası olması ve inovasyon kültürünün itici gücü olabilmeleri için proje ortaklığı oluşturmalarında, proje tasarımı, başvurusu ve yürütülmesinde destek süreçleri hayata geçirilecektir.

Kadınlara pozitif ayrımcılık: CHP, kadınların toplumsal yaşamın her alanında katılımını artırmayı en önemli önceliklerinden biri olarak görmektedir. Sivil toplum kuruluşlarına kadınların katılımını artırmak ve kadınların bu kuruluşların yönetiminde etkin bir rol oynamasını sağlamak için teşvik tedbirleri alınacaktır. Kadın kuruluşları ulusal ve yerel desteklerin dağıtımında öncelik verilerek güçlendirilecektir.

V. Sonuç

CHP'nin sivil toplum anlayışının temelinde özgür insan hedefi ve çoğulcu, katılımcı demokrasiye olan inancı yer almaktadır. Sivil toplum, hem ceberut devlet politikalarına hem de ekonomik, sosyal, kültürel baskılara karşı özgürlükçü bireylerin en önemli mücadele alanıdır. CHP'nin sivil toplum anlayışı, sivil toplum kuruluşlarını iktidarın uzantısı olarak gören devletçi, merkezîyetçi anlayışın ve bu kuruluşları toplumsal baskıların devam ettirilmesinin aracı olarak gören cemaatçi anlayışın karşısında yer alır.

CHP, çoğulcu ve katılımcı demokrasinin işleyişi için örgütlü toplumun hayati önemde olduğunu düşünmektedir. Sivil toplum kuruluşları demokratik rollerini oynayabilmek için devletten özerk olabilmelidir. Bu anlayışla CHP iktidarında hükümetimiz, siyasi görüşü ne olursa olsun, tüm sivil toplum kuruluşlarına geniş bir özgürlük alanı tanıyacaktır. Partimizin iktidarında sivil toplum kuruluşları kendilerini ilgilendiren kararların alınma sürecine etkin olarak dâhil edileceklerdir.

Sivil toplum kuruluşlarının demokratik değerlerin yayılmasına hizmet etmeleri için iç işleyişleri de demokratik ve özgürlükçü olmalıdır. İç işleyişlerinde katı hiyerarşik yapılar oluşturan, baskıcı değerlerin yayılmasına aracılık eden örgütlenmeler, demokratik sivil toplum anlayışına hizmet etmemektedir.

Hem devletten özerk, hem de iç işleyişinde demokratik olmayı başaran sivil toplum kuruluşları, özgür insan hedefimize ulaşma doğrultusunda önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu kuruluşlar çoğulculuk, katılımcılık, hoşgörü ve barışçılık gibi demokratik yurttaşlığın temelini oluşturan değerleri yaygınlaştıran birer okuldur. Bu idealler çerçevesinde şekillenen sivil toplum, ülkemizin insani kalkınmışlık düzeyini daha yukarılara taşıyacaktır.

Bu anlayış çerçevesinde CHP iktidarında sivil toplum kuruluşlarını güçlendirmek için somut adımlar atılacaktır. Mevzuatta yapılacak değişikliklerle hem bu kuruluşların özgürlük alanları genişletilecek, hem de kendi ayakları üzerinde daha sağlam durmalarının önü açılacaktır. Aynı şekilde, uygulanacak kurumsal ve maddi destek politikaları ile sivil toplum altyapısının güçlendirilmesi sağlanacaktır.

CHP, sivil toplumu demokrasinin fidanlığı olarak görmektedir. Bu fidanlığı tüm gücüyle AKP'nin baskıcı, tekseleştireci ve cezalandırıcı politikalarına karşı koruyacaktır. Bu mücadelede partimiz demokratik sivil toplum kuruluşlarından güç alacak, mücadelemiz bu kuruluşların desteği ile zenginleşecektir. Türkiye'de demokratik çoğulculuğun korunması için sivil toplum kuruluşlarının CHP'ye, CHP'nin de bu kuruluşların desteğine ihtiyacı vardır. Partimizin sivil toplum ile sağlıklı, çözüm üretici ve kararlı işbirliği, demokrasi fidanlığının bir ormana dönüşmesini, demokrasinin hayatın her alanına kök salmasını sağlayacaktır.

**Benim için yandaş yok,
sadece ve sadece vatandaş var.
Ve istisnasız her vatandaş
bu ülkenin zenginliğinden
hak ettiği payı almalı.**

**Her vatandaş rahat bir nefes almalı.
İşte ben buna inanırım.**

CHP varsa, herkes için var.

Kemal Kılıçdaroğlu
Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı

Herkes için

CHP

